

Voldsutsatt, forfulgt og traumatisert

TRUET Aniya var 17 år. En gutt tok mobilvideo av henne, naken og sovende. I fem år har hun levd under konstant trussel. Foto: Ole Dag Kvamme

Flere hundre kvinner i Nord-Irak blir utsatt for æresvold hvert år. De har bare tre krisesentre å gjemme seg på, og psykologisk behandling kan de se langt etter.

TEKST

Ole Dag Kvamme

PUBLISERT 6. november 2018

Om seks dager skal hun rømme og gifte seg med en mann hun knapt nok kjenner. Da reiser «Aniya Mahmoud» (22) fra Suleimaniya til en annen navngitt by i Nord-Irak.

Hun har møtt sin framtidige ektemann på kafé. Igjen skal en mann være redningen hennes. Men hun er ikke sikker. Går det bra, kan hun berge livet, kanskje senke skuldrene for første gang på fem år. Kanskje ikke onkelen hennes får rede på det unevnelige noen gang.

I 2018 reiser navn og bilder fort og langt over hele verden. Så vi bytter navn, og forteller ikke flere detaljer enn vi må. Det er lørdag formiddag. Jeg møter den 22 år gamle kvinnen på den en gang staseligste kafeen på hotellet Suleimaniya Palace. Hun har skautet kledelig på. Neglene er lakkert. Hun drikker te. Hun ser ut som en hvilken som helst ung kvinne i sine beste år. Klokken er 12:04. Den digitale opptakeren starter.

– Er du redd?

– Ja, jeg er redd. For at eksmannen min skal dukke opp, og for videoene. Jeg har bare sett to av dem, men jeg vet at det er fem til. Og så er jeg redd for onkelen min. Han vil drepe meg, sier Aniya.

Over 400 drap i 2016

I Suleimaniya, den østlige og mest moderne byen i Nord-Irak, står kvinner noe friere enn på landsbygda. Likevel er drapstallene foruroligende høye til å være en by på Oslos størrelse. Ifølge offisiell statistikk ble 43 kvinner drept i æresdrap^[1] her i 2016. 74 kvinner tok sitt eget liv, 220 ble brent i hjel, og 96 satte fyr på seg selv.

«– Jeg er redd for onkelen min.

Han vil drepe meg»

Aniya

I 2011 innførte den delvis selvstyrte regionen Kurdistan, eller Nord-Irak, egne lover for å hindre kvinnevolden. Den opprettet også et eget direktorat for å bekjempe kvinnevold. 29 familievoldspolitikontor er opprettet. Politijurister utsendt av domstolene styrer etterforskningen av kvinnevoldssaker, i tett kontakt med en forhørsdommer i familiedomstolene. Men få blir dømt.

Aniya Mahmoud var 17 år da hun skal ha blitt dopet ned av en gutt. Han tok mobilvideo av henne, naken og sovende. Videoer han brukte til å true henne til å bli hans kjæreste. I fem år har hun levd under konstant trussel. Nå orker hun ikke mer.

Vi har ingen mulighet til å konfrontere mannen og hans familie eller andre kilder som er involvert. Men saken er kjent gjennom flere år blant hjelpere, og den har vært i rettsapparatet.

– Jeg gifter meg frivillig. Jeg håper det skal roe seg, om jeg gifter meg med han, og vi flytter til Erbil. Onkelen min aner ingenting.

- Slipper ikke unna

De siste årene har krigføring mot IS i deler av landet ført med seg mange flyktninger og uro. Offentlige lønninger er kuttet med opptil 75 prosent. Alt har ført til en kraftig tilbakegang for kvinners stilling.

– Mange kvinner er dels sterkt traumatisert, og lever i en voldskultur de vanskelig slipper bort fra, bekrefter spesialist i psykiatri Nashmeel Rasool Hamah Ameen (38) i Suleimaniya.

Hun omtaler seg som den første kvinnelige psykiateren i provinsen. Dels arbeider hun for provinsmyndighetene, og dels frivillig for å hjelpe kvinner som er utsatt for vold. Hun utdanner seg videre, praktiserer psykoterapi og traumehjelp, underviser i det samme feltet, samtidig som hun tilbyr medisinsk hjelp på fritiden.

Kulturen som bidrar til at tallene over kvinner som brennes i hjel, er så vidt høye, opptar henne. Hun var medforfatter på en artikkel^[2] om temaet, og deltar i et forskningsprosjekt på feltet i samarbeid med Universitetet i Bristol, England.

– *Hva slags behandling tilbyr myndighetene?*

– Særdeles lite. Kvinnene blir ikke akseptert av samfunnet, og det gjelder særlig de kvinnene som blir brent, og kvinner på krisesentrene. På grunn av stigmaet vil nesten ingen leger, psykiatere, psykologer eller sosialarbeidere jobbe med dem. Heller ikke myndighetene ønsker å ha noe særlig med dem å gjøre. Derfor er arbeidet mitt heller ikke betalt, med unntak av noen mindre prosjekter vi har klart å etablere tidligere, sier Nashmeel.

SPECIALIST JOBBER FRIVILLIG Psykiatrispesialist
Nashmeel Rasool Hamah Ameen arbeider frivillig for
voldutsatte kvinner. – Kvinnene blir ikke akseptert av
samfunnet, og det gjelder særlig de brente og kvinner i
krisesentrene. På grunn av stigmaet vil nesten ingen
leger, psykiatere, psykologer eller sosialarbeidere jobbe
med dem. Foto: Privat

I samfunn som Nord-Irak er ikke det å bo for seg selv en mulighet. Om en kvinne ikke klarer å etablere sin egen familie, ender hun opp tilbake i opprinnelsesfamilien sin. Resten av livet blir gjerne vanskelig.

– Kvinner blir overlatt til seg selv. Brente kvinner blir kanskje også skilt på grunn av sin vansirete tilstand. Du må gjerne spørre om psykiatriske og psykologiske tilbud, men dette er en svært liten del av hva de trenger. Både i krisesentrene og etter at de er skrevet ut, har de massive praktiske og psykososiale behov. Jeg tilbyr dem noe medisin hvis det er nødvendig, men på krisesentrene får man jo ikke gjort noe med hovedproblemene deres, sier Nashmeel, og viser til kvinnenens marginale plass i familien.

Hun sier arbeidet med å bevisstgjøre kvinner om egne valgmuligheter og arbeidstrening er sentralt.

– Kvinnene blir i familien, det er ikke akseptert å forlate den. I arabiske kulturer lenger sør er kvinners levekår kanskje enda verre. Jeg tror økonomisk stabilitet og uavhengighet er viktig, at de kan få muligheten til å jobbe, skape et liv og inntekt for seg og barna, selv om de lever sammen med den øvrige familien sin.

Ett års fengsel

Aniya planlegger en stille bryllupsseremoni, før de skal samle eiendelene sine og forhåpentligvis finne et hemmelig krypinn i en by lenger vest. Kanskje kan de lage et liv sammen?

Det forrige forholdet ble oppdaget av familien. En domstol dømte mannen til ett års fengsel for å ha truet Aniya til å gifte seg. Hun måtte droppe voldtektsanklager, etter at storfamiliene hadde samlet seg: Over hodet på henne og foreldrene ble de enige om at paret skulle flytte sammen når han hadde sonet ferdig.

Da mannen kom ut, ville han ikke være sammen med henne likevel. Onkelen hennes mente likevel at skammen ikke var renset.

– Han har sagt flere ganger at familiens ære kun kunne renses om jeg ble drept. Moren min klarte lenge å passe på meg, men det går ikke lenger, forklarer hun.

Familievoldsloven av 2011 forbyr vold mot kvinner, tvangsekteskap og en rekke andre forhold. For eksempel forbyr loven en mann å være hallik for kona. Det viktigste er likevel trolig at det ble innført straff for konemishandling, og at det ble mulig å forfølge kvinnevold rettslig. Det som før ble ansett som interne familieanliggender, og voldsomt skambelagt, begynte å bli diskutert. Mens kvinnevold og ekstremkontrollens konsekvenser tidligere ble diskutert i familieråd, med eller uten mullaer, førte loven til en bevisstgjøring som bidro til at slike saker kom frem i lyset.

Av 7544 rapporterte saker i 2016 ble 1844 etterforsket. 409 menn ble dømt.

DOMMER AMIRA - Jeg har gjerne 50 personer innom kontoret mitt i løpet av en arbeidsdag, sier forhørsdommer Amira Salim Kurshid i Erbil, Nord-Irak. Foto: Ole Dag Kvamme

Dommer redd for døtrene

– Selvsagt er jeg redd for hva jentene mine kan bli utsatt for i dette samfunnet. Derfor er også arbeidet mitt veldig viktig, sier forhørsdommer Amira Salim Kurshid (42) i Erbil, Nord-Irak.

Vi møter dommeren, neddyngnet i saker, i kontor 7 i det som kalles Familie- og barneavdelingen, ved hoveddomstolen i Nord-Irak.

Hun er alene om å ha ansvar for familievoldssaker i Erbil sentrum, selv om domstolen også har familievoldsjurister plassert på sykehusene for å få med seg voldssaker.

– Det første jeg gjør, er å se om det er behov for å reagere raskt. Et vanlig tilfelle er ei jente som føler seg truet av faren eller brødrene sine, kanskje har hun en kjæreste, eller de har sett bilder på telefonen hennes av en mann. Hvis det ikke er fare for lovbrudd, sender jeg gjerne saken videre til Direktoratet for bekjempelse av kvinnevold, og ber dem følge opp. Er det større trusler, kan jeg sørge for at hun får plass på krisesenter.

Hjemme har hun tre døtre som har skolefri. Selv har hun arbeidsdag fra 08:30 til 13:00, og tar med seg saker hjem etterpå. Hennes bevæpnede dørvakt bærer inn flere mapper. Alt foregår på papir.

– Jeg har gjerne 50 personer innom kontoret mitt i løpet av en arbeidsdag. Kanskje avgjør jeg 10–15 saker, og så tar jeg hjem et trettitalls mapper med andre saker for å forberede meg hjemme til neste dag. Det er lange dager, sier Amira.

«– Selvsagt er jeg redd for hva jentene mine kan bli utsatt for i dette samfunnet. Derfor er også arbeidet mitt veldig viktig»

Forhørsdommer Amira Salim Kurshid i Erbil, Nord-Irak

Aniyas kamp er også Bahars kamp

– Aniya har vært under et enormt press. Men hun har ikke fått tilbud om profesjonell oppfølging – det finnes knapt i Irak. Norske Bahar Munzir Osman har forsøkt å bistå henne. Bahar kom til Norge i 1997. Hun tok en universitetsgrad i statsvitenskap, og konsentrerte seg etter hvert om å hjelpe innvandrerkvinner i Norge, og var ansatt på et krisesenter i Oslo. For noen år siden reiste hun tilbake til Irak med norsk pass, og driver hjelpeorganisasjonen *Peoples development organization* for kvinner.

Bahar arbeider for å styrke kvinners selvbylde, og er ikke fornøyd med oppfølgingen kvinner får på de tre statlige krisesentrene i Irak som ble etablert etter at familievoldsloven kom i 2011. Men fordi trusselen mot kvinnene ofte ikke forsvinner, blir kvinnene der i årevis.

– De er som fengsler, der kvinnene stort sett må klare seg selv, sier Bahar.

BISTÅTT Bahar Munzir Osman (t.h.) har bistått Aniya i Irak og har kontaktet flere hjelpeorganisasjoner for å få henne ut av landet, men uten å lykkes. Foto: Ole Dag Kvamme

Aniya sier at gutten hun ble sammen med da hun var 17 år og senere giftet seg med, ga henne piller og alkohol. Hun har sett to mobilvideoer av seg selv. I den ene ligger hun naken og sovende i et falleferdig hus de oppholdt seg i. I den andre sitter hun naken i bilen hans.

Han sendte filmene til fetteren hennes, som ringte henne, og da bryter helvetet løs. Det er så vanskelig, og så enkelt. Familiene blir vanæret når unge jenter blir sett med feil gutter.

«Jeg vet at dere har hatt sex, jeg har sett filmene», skriver fetteren hennes i en melding til henne.

Hun ga opp. Hun giftet seg med mannen.

– Nei, det var ikke frivillig, han truet med å dele videoen, sier hun.

Aniya turte ikke si noe til foreldrene sine, og fetteren prøvde uten hell å få mannen til å slette videoene. Til slutt oppdaget hennes foreldre saken. Moren prøvde selv å kontakte guttens familie, men det hjalp ikke. Jenta troppet opp hjemme hos guttens familie, men de sendte henne på dør med slag og spark. Dessuten var mannen ansatt i sikkerhetspolitiet, og levnet henne ingen sjanse.

«- Jeg vet ikke om han er snill,
men jeg vil bare legge det vonde
bak meg»

Aniya

Skammen bare vokste. Moren fikk hjerneslag. Onkelen, som var familiens overhode, stengte henne inne i hjemmet i fire måneder.

Til slutt rømte hun fra onkelen og troppet opp på kontoret for familievold. De tok henne til sykehuset, der de fikk påvist at jomfruhinnen var brutt, for å ha bevis mot gutten. Deretter ble hun fraktet til krisesenteret i Suleimaniya, der hun var i 40 dager.

— — —

Bahar Munzir Osman har kontaktet flere hjelpeorganisasjoner for å få Aniya ut av landet. Men hun er bare en av mange, og ingen hjelp har vært å få.

Fem år etter at videoene ble delt, henger dødstrusselen fortsatt over Aniya, og hun orker ikke mer. Giftermålet er tydeligvis ikke med en mann hun elsker – foreløpig.

– Jeg har sagt ja. Men nei, jeg kjenner han ikke. Men jeg har som sagt møtt ham, på kafé, sier hun.

– *Men hva hvis han ikke er snill, hvis han også er full av æreskodekser?*

– Jeg har sagt at jeg har vært gift før, men det er klart, jeg har ikke sagt dette med videoene. Hvis han finner det ut, frykter jeg at han også vil dumpe meg.

Så hvorfor gifte seg med ham?

– Jeg håper det roer seg. Vi flytter til et ukjent sted i Erbil, der kan vi kanskje lage en familie. Jeg vet ikke om han er snill, men jeg vil bare legge det vonde bak meg. Det er som å rømme, og vi gjør det neste fredag.

Den nye mannen er 29 år, og også han har vært gift før.

– Ikke alle aksepterer meg. Dette er min sjanse.

De siste årene har hun også gjort ferdig en bachelor i landbruk på universitetet.

– Hun har ingen andre valg enn å godta et arrangert ekteskap. Det er trist, avslutter Bahar Munzir Osman.

Fakta

- Nord-Irak har rundt 5,8 millioner innbyggere og bare tre krisesentre.
- Nord-Irak innførte en familievoldslov i 2011. Den forbyr vold mot kvinner, tvangsekteskap, kvinnelig omskjæring, med mer.

- Et Direktorat for bekjempelse av kvinnevold har blitt opprettet. Det har 29 lokalkontorer, og er et samarbeid mellom familiedommere, påtalemyndigheten og politiet.
- Fra direktoratets statistikk heter det at av 7544 rapporterte saker i 2016 ble 1844 etterforsket. 409 menn ble dømt.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 56, nummer 11, 2018, side 998-1003

TEKST

Ole Dag Kvamme, frilansjournalist